

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№2, 2020

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

ქმედების მცირე მნიშვნელობის სისხლისსამართლებრივი ასპექტები

საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს ქმედების მცირე მნიშვნელობის განსაზღვრებას და არც მისი შეფასების კრიტერიუმებს ადგენს, რაც იძლევა ფართო ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ქმედების სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის საკითხის გადაწყვეტა მნიშვნელოვნად ხდება დამოკიდებული სამართალშემფარდებლის ინდივიდუალურ შეფასებაზე. შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილი არ განეკუთვნება სისხლისსამართლებრივი ნორმების იმ ნაწილს, რომლებიც სათანადო სიზუსტით არის განსაზღვრული სასამართლო პრაქტიკის მიერ. ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, შეფასების ფარგლები იმდენად ფართოა, რომ შესაძლებელია, ერთი და იმავე ქმედების სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის საკითხის გადაწყვეტისას, სხვადასხვა სასამართლო განსხვავებულ დასკვნამდე მივიდეს. აღნიშნული კიდევ უფრო მეტად წარმოაჩენს ნორმის სამართლებრივი ანალიზის აუცილებლობას.

წინამდებარე ნაშრომში გაანალიზებულია სს.კ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის არსი, ძირითადი მიზანი და დანიშნულება, მისი გამოყენების სამართლებრივი შედეგები, წარმოჩენილია ქმედებით გამოწვეული ზიანის/ზიანის საფრთხის გავლენა აღნიშნული ნორმის გამოყენებაზე. ასევე, განხილულია ქმედების მცირე მნიშვნელობის განსაზღვრისას მხედველობაში მისაღები გარემოებები, რაც, გარკვეულწილად, ამცირებს ცნების განუსაზღვრელობას.

საკვანძო სიტყვები: დანაშაული, ქმედება, ზიანი, მცირე მნიშვნელობა.

1. შესავალი

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის (შემდგომში – სსკ) მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, დანაშაულს არ წარმოადგენს ისეთი ქმედება, რომელიც თუმცა ფორმალურად შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედების ნიშნებს, მაგრამ მცირე მნიშვნელობის გამო არ გამოუწვევია ისეთი ზიანი, რომელიც აუცილებელს გახდის მისი ჩამდენის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ან არ შეუქმნია ასეთი ზიანის საფრთხე. აღნიშნული ნორმა წარმოადგენს ამავე მუხლის 1-ელი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ცნების შემადგენელ ნაწილს. კონკრეტული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის დროს აუცილებელია იგივეობრიობის დადგენა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ ქმედების ნიშნებსა და ჩამდენი ქმედების ნიშნებს შორის.¹ თუმცა მხოლოდ ამგვარი იგივეობრიობა თავისთავად არ განაპირობებს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას. კანონმდებლის მიზანს არ წარმოადგენს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში აღწერილი ქმედების შემადგენლობისადმი ნებისმიერი ფორმალური შესაბამისობის დასჯადობა. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი შეიძლება გახდეს მხოლოდ სისხლისსამართლებრივად მნიშვნელოვანი, რელევანტური ქმედება, რაც ნათლად გამოიხატა სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილში. შეიძლება ითქვას, რომ მცირე მნიშვნელობის ქმედებები ვერ აღწევენ სისხლისსამართლებრივი რელევანტურობის დონეს.² სწორედ ქმედების მცირე მნიშვნელობით გამოწვეული ზიანის/ზიანის საფრთხის არარსებობა განაპირობებს სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის ამოქმედებას.

* სამართლის დოქტორი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი.

¹ ნაჭყებია გ., დანაშაულის ცნება, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, ნაჭყებია გ., თოდუა ნ. (რედ.), მე-2 გამოც., თბ., 2016, 105.

² ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, წიგნი I, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, 58.

საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს ქმედების მცირე მნიშვნელობის განმარტებას და არც მის განმსაზღვრელ სათანადო კრიტერიუმებს ადგენს, რის გამოც აღნიშნული საკითხი არაერთხელ გამხდარა დავის საგანი სამართალშეფარდების პროცესში. ამასთან, პრობლემურია სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენება მხოლოდ უმნიშვნელო ზიანზე/ზიანის საფრთხეზე მითითებით. აღნიშნული ნორმის პრაქტიკული დანიშნულების გათვალისწინებით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მის სწორ და ერთგვაროვან ინტერპრეტაციას. ამ მიზნის მიღწევის უზრუნველსაყოფად, წინამდებარე ნაშრომი ემსახურება სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის ძირითადი არსის, მისი მიზნებისა და დანიშნულების, სამართლებრივი შედეგების, ქმედების არადაწესაუფლებრივი ხასიათის განსაზღვრის წინაპირობების, აგრეთვე, ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასებისას მხედველობაში მისაღები გარემოებების წარმოჩენასა და მათი შინაარსის გაანალიზებას, რაც, გარკვეულწილად, შეამცირებს ცნების განუსაზღვრელობასა და ნორმის განმარტებისა და გამოყენების თვალსაზრისით არსებულ სირთულეებს.

2. მცირე მნიშვნელობის გამო ქმედების დანაშაულებრივი ხასიათის გამორიცხვის მიზანი

2.1. სისხლის სამართალი როგორც *Ultima Ratio*

Ultima Ratio პრინციპი ისტორიულად უკავშირდება სისხლის სამართლის ე. წ. „ფრაგმენტულ“ ხასიათს, რაც გულისხმობს დასჯად ქმედებათა შეზღუდვის აუცილებლობას.³ პრინციპს ასევე გააჩნია ე. წ. „პრევენციული“ ინტერპრეტაცია და გულისხმობს დანაშაულის პრევენციის მიზნით სისხლის სამართლის უკანასკნელ საშუალებად გამოყენებას.⁴ სისხლის სამართალი წარმოადგენს სოციალური წესრიგის დაცვის უკანასკნელ საშუალებას. სახელმწიფოს მიერ სხვა უფრო მსუბუქი საშუალებების გამოყენების პრიორიტეტულობა გამომდინარეობს თანაზომიერების პრინციპიდან,⁵ რომელიც კრძალავს ლეგიტიმური მიზნის მიღწევას ადამიანის უფლების მომეტებული შეზღუდვის ხარჯზე.⁶ სისხლის სამართლის ამოცანა მხოლოდ სოციალურად საშიში ქმედებების წინააღმდეგ ბრძოლაა. სწორედ ქმედების მომეტებული სოციალური საშიშროება წარმოადგენს მისი კრიმინალიზაციის საფუძველს.⁷ იმას, თუ უპირატესად რა ღირებულება უნდა იქნეს დაცული სისხლის სამართლის კანონით, განსაზღვრავს სახელმწიფოს ოფიციალური პოლიტიკა.⁸

„სამართლებრივ სახელმწიფოში სისხლის სამართლის – ქმედების კრიმინალიზაციისა და მისი დასჯადობის ფუნქცია მხოლოდ მაშინაა წარმატებული, როდესაც ის გამოიყენება როგორც *Ultima Ratio*.“⁹ ამ პროცესის წარმატებულობის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პირობას წარ-

³ Melander S., *Ultima Ratio in European Criminal Law*, Onati Sicio-Legal Series, Vol. 3, № 1, 2013, 49.

⁴ Husak D., *Applying Ultima Ratio: A Skeptical Assessment*, Ohio State Journal of Criminal Law, Vol. 2, № 2, 2005, 536.

⁵ ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოც., თბ., 2013, 17.

⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის № 3/1/512 გადაწყვეტილება საქმეზე „დანიის მოქალაქე ჰეიკე ქონქვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-60.

⁷ ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოც., თბ., 2013, 17; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 30 ნოემბრის № 1/13/732 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გივი შანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-46.

⁸ ნაჭყებია გ., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 111.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 13 თებერვლის № 1/1/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-37.

მოადგენს კანონით დანაშაულად მხოლოდ ისეთი ქმედების მიჩნევას, რომელიც უმართლობის ხარისხის იმ მომეტებული რისკების მატარებელია, რომელთა განეიტრალება და ამ გზით საზოგადოების და ადამიანების დაცვა ობიექტურად სისხლის სამართლის სფეროს განეკუთვნება.¹⁰ ქმედების გასაკიცხაობის განსაზღვრა, ერთი მხრივ, დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა ღირებულებები და ინტერესები შეილახა ან დაემუქრა საფრთხე, ხოლო, მეორე მხრივ, გამოიწვია თუ არა ქმედებამ ზიანი ან შექმნა თუ არა ასეთი ზიანის საფრთხე.¹¹

თუ ქმედება, რომლის ნიშნები სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნების იგივეობრივია, მცირემნიშვნელოვანია, მაშინ სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ეს იგივეობა ფორმალურია და შესაბამისად, ქმედება დანაშაულად არ ჩაითვლება.¹² ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, ამ შემთხვევაში, ქმედების სოციალური საშიშროების ხარისხი იმდენად დაბალია, რომ მსგავსი ქმედებებისათვის სისხლისსამართლებრივი რეპრესიული მექანიზმის ამოქმედება ეწინააღმდეგება *Ultima Ratio* პრინციპს. კანონმდებელი რაიმე ქმედების დანაშაულად აღიარებისას, ითვალისწინებს ამგვარ ქმედებათა საშიშროების განსაზღვრულ ხასიათს, თუმცა შეუძლებელია ასეთი ქმედების საშიშროების ხარისხი მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში, არ აღწევდეს იმ მინიმუმს, რაც აუცილებელია მისი ჩამდენის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის.¹³ ადამიანები დაცული უნდა იყვნენ სისხლისსამართლებრივი გაკიცხვისაგან, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მათ ჩაიდინეს ისეთი ქმედება, რომლისთვისაც პასუხისმგებლობა გარდაუვალია.¹⁴ სწორედ ამ მიზანს ემსახურება სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილიც და იცავს პირს სისხლისსამართლებრივი დევნიდან მაშინ, როდესაც ამის საჭიროება არ არსებობს.

2.2. სამართლის ეკონომიკური ანალიზი

სამართლის ეკონომიკური ანალიზი მეტად მნიშვნელოვანია კრიმინალური პოლიტიკის ეკონომიკურად წარმართვისათვის¹⁵ და იგი სახელმწიფოს კრიმინალური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია.¹⁶ სახელმწიფოს რესურსი არ არის საკმარისი ყველა დანაშაულის ფაქტზე სისხლისსამართლებრივი დევნის განსახორციელებლად. სწორედ შეზღუდული რესურსების ეფექტიანად გამოყენების მიზნით განისაზღვრება სისხლის სამართლის პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები, რომლებიც გამოძიებისა და დევნის ორგანოთა მხრიდან მოითხოვს განსაკუთრებულ ყურადღებასა და რეაგირებას.¹⁷ გარდა დევნის განხორციელებისათვის საჭირო ხარჯისა, სამართლის ეკონომიკურ ანალიზს ასევე აინტერესებს იურიდიული სანქციების აღსრულებაზე განეული ხარჯი.¹⁸ სას-

¹⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 13 თებერვლის № 1/1/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-37.

¹¹ Nils J., *Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio)*, Ohio State Journal of Criminal Law, Vol. 2, № 2, 2005, 527.

¹² ნაჭყებია გ., დანაშაულის ცნება, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, ნაჭყებია გ., თოდუა ნ. (რედ.), მე-2 გამოც., თბ., 2016, 105.

¹³ ნაჭყებია გ., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2007, 56.

¹⁴ Feinberg J., *The Moral Limits of the Criminal Law, Vol. 3: Harm to Self*, Oxford University Press, 1989, 54.

¹⁵ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., ხასია მ., სასჯელაღსრულების სამართალი, თბ., 2014, 34.

¹⁶ შალიკაშვილი მ., კრიმინოლოგია, მე-3 გამოც., თბ., 2017, 207.

¹⁷ „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის № 181 ბრძანებით დამტკიცებული სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპები.

¹⁸ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 111.

ჯელის გამოყენება სახელმწიფოს ძვირი უჯდება.¹⁹ სახელმწიფოებრივი რესურსების სწორად და გააზრებულად გამოყენება არის ქვეყნის განვითარების აუცილებელი პირობა.²⁰

ქმედების მცირე მნიშვნელობის გამო დანაშაულის გამორიცხვა გამართლებულია კრიმინალ-პოლიტიკურად და მიზანდ ისახავს სახელმწიფოს შეზღუდული რესურსების გამოყენებას მხოლოდ საზოგადოებრივად საშიში ქმედებების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

3. ქმედების მცირე მნიშვნელობა როგორც საერთო სასამართლოს მიერ დეკრიმინალიზაციის განხორციელების შესაძლებლობა

ქმედების დეკრიმინალიზაცია, როგორც წესი, მხოლოდ საკანონმდებლო ორგანოს ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას განეკუთვნება. თუმცა ზოგჯერ ამ ფუნქციას წარმატებით ითავსებს საკონსტიტუციო სასამართლოც, რომელიც გვევლინება ე. წ. „ნეგატიური კანონმდებლის“ როლში.²¹ ამის მაგალითად შეიძლება, განვიხილოთ გადაწყვეტილება, რომლითაც არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი ექიმის დანიშნულების გარეშე მარისხუანის უკანონოდ მოხმარებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება.²² რაც შეეხება საერთო სასამართლოების მიერ ქმედების დეკრიმინალიზაციის განხორციელების შესაძლებლობას, აღნიშნული, განსხვავებით საკონსტიტუციო სასამართლოსაგან, თავისთავად არ გამომდინარეობს საერთო სასამართლოს კომპეტენციიდან. თუმცა სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილიდან გამომდინარე, კანონმდებელი მოსამართლეს ქმედების დეკრიმინალიზაციის უფლებას აძლევს.²³ აღნიშნული ნორმა, მისი სამართლებრივი ბუნებისა და სამართლებრივი შედეგების გათვალისწინებით, წარმოადგენს იმ იშვიათ, შეიძლება ითქვას, ერთადერთ საგამონაკლისო შემთხვევას, როდესაც კანონმდებელი ახდენს საკუთარი ექსკლუზიური უფლებამოსილების დელეგირებას სამართალშემფარდებელზე და აღჭურავს ქმედების დეკრიმინალიზაციის განხორციელების შესაძლებლობით. გასათვალისწინებელია, რომ სასამართლო უფლებამოსილია დანაშაულებრივი მნიშვნელობა დაუკარგოს არა ზოგადად სსკ-ის კერძო ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებას, არამედ მხოლოდ კონკრეტული პირის მიერ ჩადენილ ქმედებას ამავე პირის მიმართ.²⁴ ამრიგად, სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევას შეიძლება, ვუნოდოთ ფაქტობრივი დეკრიმინალიზაცია ინდივიდუალურ დონეზე. ეს გახლავთ ერთჯერადი ხასიათის დეკრიმინალიზაცია მხოლოდ კონკრეტულ ქმედებასთან მიმართებით და უკავშირდება შესაბამისი სამართლებრივი შედეგების გამოწვევას მხოლოდ კონკრეტული, ინდივიდუალურად განსაზღვრული პირის მიმართ.

¹⁹ გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტ., თბ., 2013, 111.

²⁰ შალიკაშვილი მ., კრიმინოლოგია, II გამოც., თბ., 2011, 254.

²¹ თოდუა ნ., ქმედების კრიმინალიზაცია-დეკრიმინალიზაციის საკითხები საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, თოდუა ნ. (რედ.), თბ., 2016, 105.

²² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 30 ნოემბრის № 1/13/732 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გივი შანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

²³ თოდუა ნ., ქმედების კრიმინალიზაცია-დეკრიმინალიზაციის საკითხები საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, თოდუა ნ. (რედ.), თბ., 2016, 105; მჭედლიშვილი-ჭედრიძი ქ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი II, დანაშაულის გამოვლენის ცალკეული ფორმები (დანაშაულის მომზადება და მცდელობა, თანამონაწილეობა დანაშაულში, კონკურენცია), თბ., 2011, 26-27.

²⁴ თოდუა ნ., ქმედების კრიმინალიზაცია-დეკრიმინალიზაციის საკითხები საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, თოდუა ნ. (რედ.), თბ., 2016, 106.

4. სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენების სამართლებრივი შედეგები

სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილი წარმოადგენს არა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ მატერიალურსამართლებრივ ან დევნის დამაბრკოლებელ პროცესუალურსამართლებრივ გარემოებას, არამედ გამორიცხავს ქმედების შემადგენლობას. ე. ი. არ არსებობს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ქმედება. აღსანიშნავია, რომ გერმანიაში, ქმედების მცირე მნიშვნელობა გამორიცხავს არა ქმედების შემადგენლობას, არამედ წარმოადგენს დევნის დაწყებაზე უარის თქმის ან შეწყვეტის საფუძველს.²⁵ ქართულ კანონმდებლობაში ქმედების მცირე მნიშვნელობა არის არა პროცესუალურსამართლებრივი, არამედ მატერიალურსამართლებრივი პრობლემა.²⁶ შედეგად, მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული პირობების არსებობისას, გამოძიების ეტაპზე საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის (შემდგომში – სსსკ) 105-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, პროკურორი ვალდებულია შეწყვიტოს/არ დაიწყოს სისხლისსამართლებრივი დევნა.²⁷ სასამართლოში საქმის განხილვის ეტაპზე სსსკ-ი აღნიშნული საფუძველით მოსამართლის მიერ დევნის შეწყვეტის შესაძლებლობას არ ითვალისწინებს. შესაბამისად, მიუხედავად სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების არარსებობისა, საქმის განხილვა უნდა გაგრძელდეს და გამოტანილ იქნეს გამამართლებელი განაჩენი. თუმცა არსებობს განსხვავებული მოსაზრებაც, რაც უკავშირდება ბრალდებულის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის მიზანშეწონილობას იმ მოტივით, რომ შესაძლოა, გამამართლებელი განაჩენის გამოტანამ უარყოფითი გავლენა მოახდინოს საზოგადოების მართლშეგნებაზე და მსგავსი ქმედებები დაშვებულად იქნეს აღქმული.²⁸

გასათვალისწინებელია, რომ ქმედების მცირე მნიშვნელობის გამო გამოძიების ეტაპზე დევნის შეწყვეტას ზოგჯერ სასამართლო პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილების ჩრილში განიხილავს,²⁹ რაც ქმედების მცირე მნიშვნელობას პროცესუალურსამართლებრივ პრობლემად წარმოაჩენს და არ შეესაბამება მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის შინაარსს, ასევე არ გამომდინარეობს არც სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობიდან. კერძოდ, დისკრეციული უფლებამოსილებით სარგებლობის აუცილებელი წინაპირობაა დანაშაულებრივი ქმედების არსებობა, რა დროსაც პროკურორი მტკიცებულებითი და საჯარო ინტერესის ტესტის (ე. წ. „სრული ტესტი“) გათვალისწინებით ღებულობს გადაწყვეტილებას დევნის დაწყების ან შეწყვეტის შესახებ.³⁰ ქმედების მცირე მნიშვნელობა გამორიცხავს ქმედების შემადგენლობას, რაც, თავის მხრივ, ნიშნავს დანაშაულებრივი ქმედების არარსებობას, რა დროსაც პროკურორი ვერ იმოქმედებს დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში.

²⁵ ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოც., თბ., 2013, 72.

²⁶ იქვე.

²⁷ გორაძე გ. (რედ.), საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2015, 337.

²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 1 აგვისტოს განჩინება, საქმე № 154აპ-18, მოსამართლე ნინო გვენეტაძის განსხვავებული აზრი.

²⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2014 წლის 21 ნოემბრის განაჩენი, საქმე № 1/5537-14; თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2015 წლის 30 დეკემბრის განაჩენი, საქმე № 1/5598-15.

³⁰ იხ. „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის № 181 ბრძანებით დამტკიცებული სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპები; გორაძე გ. (რედ.), საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2015, 346; თუმანიშვილი, გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 70-71.

5. ქმედების არადანაშაულებრივი ხასიათის განსაზღვრის წინაპირობები

სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილი განსაზღვრავს ორ ძირითად კუმულაციურ წინაპირობას ქმედების დანაშაულებრივი ხასიათის გამოსარიცხად. პირველი გახლავთ ზიანის ან ზიანის საფრთხის უმნიშვნელო ხასიათი, ხოლო მეორე თავად ქმედების მცირე მნიშვნელობა. სამართალშემფარდებლის მიერ უპირველს ყოვლისა უნდა შეფასდეს მიყენებული ზიანი ან ზიანის საფრთხე. იმ შემთხვევაში, თუ ქმედებით გამოწვეული ზიანი/ზიანის საფრთხე მნიშვნელოვანია მაშინ ქმედების მცირე მნიშვნელობაზე მსჯელობა სამართლებრივად ირელევანტურია, რადგან ზიანი თავისთავად ამართლებს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებას იმის გათვალისწინებით, რომ მნიშვნელოვანი ზიანის მიმყენებელი ქმედება შეუძლებელია შეფასდეს მცირე მნიშვნელობის მქონედ. შესაბამისად, მცირე მნიშვნელობის შეფასება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ხდება საჭირო, როდესაც მიყენებული ზიანი ან ზიანის საფრთხე უმნიშვნელო ხასიათისაა, თუმცა ეს უკანასკნელი თავისთავად არ განაპირობებს ქმედების მცირე მნიშვნელობას. ზიანის არსებობა გამორიცხავს სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენების შესაძლებლობას, თუმცა მისი არარსებობა არ მიუთითებს ნორმის გამოყენების აუცილებლობაზე. სამართალშემფარდების პროცესში არსებული სირთულეები სწორედ აღნიშნულ საკითხს უკავშირდება. საილუსტრაციოდ გამოდგება თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ გამოტანილი განაჩენი ერთ-ერთ საქმეზე, რომელიც შეეხებოდა არასრულწლოვნის მიერ მეტალის საგნის გამოყენებით სწრაფი ჩარიცხვის აპარატიდან ფარულად, მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით 3 ლარის ოდენობით ფულადი თანხის დაუფლების ფაქტს. განსახილველ საქმეში პირველი ინსტანციის სასამართლომ ჩადენილი ქმედება, მისი ხასიათის შეფასების გარეშე, მიიჩნია მცირემნიშვნელოვნად იმის გათვალისწინებით, რომ არ გამოუწვევია რაიმე მნიშვნელოვანი ზიანი ან არ შეუქმნია ასეთი ზიანის საფრთხე.³¹ მიყენებული ზიანის უმნიშვნელო ხასიათი წარმოადგენს დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში სისხლისსამართლებრივი დევნის მიზანშეუწონლობის ერთ-ერთ საფუძველს³² და არა ქმედების არადანაშაულებრივი ხასიათის განმსაზღვრელ თვითკმარ გარემოებას.

5.1. ზიანი

კრიმინალიზაციაზე მსჯელობის ტრადიციული საწყისი წერტილი სწორედ „ზიანის პრინციპი“³³ ჯონ სტიუარტ მილი ერთადერთ მიზანად, რისთვისაც შესაძლებელია სახელმწიფოს მიერ ძალაუფლების გამოყენება საზოგადოების ამა თუ იმ წევრის მიმართ მისი სურვილის საწინააღმდეგოდ, სხვებისთვის ზიანის აცილებას განიხილავს.³⁴ აქ მოიაზრება როგორც კერძო პირთათვის, ისე სახელმწიფოსათვის მიყენებული ზიანი ან ზიანის საფრთხე.³⁵ ზიანის პრინციპი უპირატესობას

³¹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2015 წლის 30 დეკემბერის განაჩენი, საქმე № 1/5598-15.

³² იხ. „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის №181 ბრძანებით დამტკიცებული სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპები.

³³ *Ashworth A., Horder J., Criminalization, Principles of Criminal Law, 7th ed.*, Oxford University Press, 2013, 6 of 22; *Tadros V., Wrongdoing and Motivation*, in: *Philosophical Foundations of Criminal Law, Duff R A., Green S P., (eds.)*, Oxford University Press, Oxford, 207.

³⁴ *Mill J. S., On Liberty, Utilitarianism and Other Essays, Philp M., Rosen F. (eds)*, Oxford University Press, Oxford, 2015, 106; *Ohlin J. D., Criminal Law: Doctrine, Application, and Practice*, New York, 2016, 22; *Petersen Th S., Why Criminalize? New Perspectives on Normative Principles of Criminalization*, Roskilde, 2020, 17.

³⁵ *Wilson W., Criminal Law, 6th ed.*, Pearson Education Limited, 2017, 36.

ინდივიდუალურ თავისუფლებას ანიჭებს და სახელმწიფოს მხრიდან იძულების გამოყენების გასამართლებლად საკუთარი თავისთვის ზიანის მიყენების შემთხვევებს არ მოიაზრებს.³⁶ თუმცა ამ პოზიციის საწინააღმდეგოდ, ზოგიერთი ფილოსოფოსი კრიმინალიზაციის ლეგიტიმურ მიზეზად საკუთარი თავისთვის ზიანის მიყენების პრევენციასაც მოიაზრებს, რაც უფრო აფართოებს მილისეულ ზიანის პრინციპს და პატერნალიზმის იდეასაც მოიცავს.³⁷ ამა თუ იმ ქმედების კრიმინალიზაციის გასამართლებლად კანონმდებელი დგას მნიშვნელოვანი ამოცანის წინაშე, რათა დაასაბუთოს საზოგადოებისათვის ქმედების საზიანო ხასიათი, თუმცა ნებისმიერი სახისა და ოდენობის ზიანი ვერ ამართლებს კრიმინალიზაციის მიზნებს. ზიანი, თავის მხრივ, შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს: პირდაპირი, დაშორებული და მეორადი.³⁸ ზოგ შემთხვევაში, კანონმდებელი თავად განსაზღვრავს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის საწყისი ზიანის ოდენობას. მაგალითად, სსკ-ის 187-ე მუხლით გათვალისწინებული სხვისი ნივთის დაზიანება ან განადგურება იმ შემთხვევაში წარმოადგენს დანაშაულს, თუ ნივთის ღირებულება აღემატება 150 ლარს. ამ შემთხვევაში კანონმდებელი ქმედების შემადგენლობას მხოლოდ ზიანის ოდენობის გათვალისწინებით გამოორიციხავს, ქმედების მნიშვნელობის შეფასების გარეშე. კერძოდ, შესაძლოა, ზიანი არ აღემატებოდეს 150 ლარს, მაგრამ თავად ქმედება, მისი ხასიათის გათვალისწინებით, სულაც არ წარმოადგენდეს უმნიშვნელოს. იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების საპირისპიროდ,³⁹ აღნიშნული მაგალითი არ წარმოადგენს კოდექსის კერძო ნაწილით გათვალისწინებულ შემადგენლობის ტექსტში მოცემულ ქმედების მცირე მნიშვნელობას.

აღწევს თუ არა მიყენებული ზიანი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის საჭირო ზღვარს, უნდა შეფასდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, საქმის გარემოებების გათვალისწინებით. მათ შორის, აღსანიშნავია თავად დაზარალებულის პოზიციაც, რამდენად მნიშვნელოვანია მისთვის მიყენებული ზიანი.⁴⁰ სწორედ დაზარალებულის პიროვნებისა და იმ დროისათვის არსებული ეკონომიკური პირობების გათვალისწინებით საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე 13 ლარისა და 20 თეთრის ოდენობის მატერიალური ზიანი არ მიიჩნია უმნიშვნელოდ.⁴¹ ასევე დაზარალებულის განმარტებაზე დაყრდნობით, სასამართლომ მიიჩნია, რომ 7 ლარის ოდენობით მიყენებული ზიანი ვერ ამართლებდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებას.⁴²

გასათვალისწინებელია, რომ მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ზიანის ცნებაში არ იგულისხმება მხოლოდ მატერიალური ზიანი და იგი შეიძლება გამოიხატოს როგორც მატერიალური, ისე არამატერიალური სახით.⁴³ „ზიანის“ მხოლოდ მატერიალური განმარტება უსაფუძვლოდ

³⁶ იქვე, 35.

³⁷ Petersen Th. S., *Why Criminalize? New Perspectives on Normative Principles of Criminalization*, Roskilde, 2020, 18.

³⁸ Simester S. P., Hirsch Von A., *Crimes, Harms and Wrongs, On the Principles of Criminalization*, Oxford, Portland, Oregon, 2011, 44-47.

³⁹ შეად. ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, წიგნი I, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, 61.

⁴⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განაჩენი, საქმე № 1/ზ-165-16.

⁴¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2009 წლის 16 მარტის განაჩენი, საქმე № 867აპ.

⁴² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2005 წლის 8 თებერვლის განჩინება, საქმე № 425-1პ.

⁴³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განაჩენი, საქმე №1/ზ-165-16; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 7 მარტის განაჩენი, საქმე № 556აპ-16; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 22 თებერვლის განჩინება, საქმე № 510აპ-17.

შეზღუდავდა ამ ნორმით სარგებლობის ფარგლებს, თანაც ბრალდებულთა საუარესოდ.⁴⁴ ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ აღნიშნული ნორმა, განსხვავებით ზიანის პრინციპისაგან, არ მოიაზრებს მხოლოდ სხვებისთვის მიყენებულ ზიანს/ზიანის საფრთხეს.

5.2. ქმედების მცირე მნიშვნელობა

საბჭოთა სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიხედვით, ქმედების მცირე მნიშვნელობა განაპირობებდა საზოგადოებრივი საშიშროების გამორიცხვას.⁴⁵ სწორედ საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი წარმოადგენს ძირითად კრიტერიუმს იმ საკითხის გადასაჭრელად, საჭიროა თუ არა ქმედების დანაშაულად გამოცხადება. შესაბამისად, თუ მოსამართლე დარწმუნდა, რომ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება კონკრეტულ პირობებში საზოგადოებრივ საშიშროებას არ შეიცავს, მას უფლება არ აქვს ასეთი ქმედება დანაშაულად მიიჩნიოს.⁴⁶ საზოგადოებრივი საშიშროება ყოველი დანაშაულის ობიექტურ სოციალ-პოლიტიკურ თვისებას წარმოადგენს.⁴⁷ იგი არის დანაშაულის მატერიალური ნიშანი და არის უფრო ფართო ცნება, ვიდრე დანაშაული.⁴⁸

ზიანი მნიშვნელოვნად განაპირობებს ქმედების დანაშაულებრივი ხასიათის გამორიცხვას, თუმცა აღსანიშნავია, რომ შესაძლებელია, უშუალოდ დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანი 1 თეთრს არ აჭარბებდეს, თუმცა ქმედება მაინც არ ჩაითვალოს მცირე მნიშვნელობის მქონედ. ამ თვალსაზრისით ყურადღება სწორედ ქმედების ხასიათსა და მასში გამოხატულ მართლსაწინააღმდეგო ნებას უნდა მიექცეს და არა მხოლოდ ზიანის მათემატიკურ გამოსახულებას.⁴⁹ თუმცა, განსხვავებით ზიანისაგან, რომელიც შედარებით ადვილად განსასაზღვრია, ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასება პრობლემურ საკითხის წარმოადგენს და ამას სასამართლო პრაქტიკაც ცხადყოფს.

6. ქმედების მცირე მნიშვნელობის განსაზღვრისას მხედველობაში მისაღები გარემოებები

6.1. უმნიშვნელო ზიანის გამოწვევის განზრახვა

ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასება დიდწილად დამოკიდებულია ქმედების ჩამდენი პირის განზრახვაზე. კერძოდ, თუ რა ზიანის მიყენებას ისახავდა მიზნად ქმედების განხორციელების მომენტში. სააპელაციო სასამართლომ საქმეზე, რომელიც შეეხებოდა სწრაფი ჩარიცხვის აპარატიდან 3 ლარის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების ფაქტს, განმარტა, რომ მსჯავრდებულს სუბიექტურად ამოძრავებდა ზოგადად სხვისი ნივთის და არა კონკრეტულად 3 ლარის დაუფლების განზრახვა. პალატის განმარტებით, სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენებისას, უნდა დადგინდეს, დამნაშავე პირის განზრახვა იყო თუ არა მიმართული ისეთი მცირე მნიშვნელობის ქმედების

⁴⁴ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განაჩენი, საქმე № 1/ბ-165-16.

⁴⁵ ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, წიგნი I, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, 62; წერეთელი თ., სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-4 ტ., თბ., 2010, 62.

⁴⁶ წერეთელი თ., სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტ., თბ., 2007, 49-50.

⁴⁷ გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტ., თბ., 2011, 66.

⁴⁸ სურგულაძე ლ., სისხლის სამართალი (დანაშაული), თბ., 1997, 48.

⁴⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განაჩენი, საქმე № 1/ბ-165-16.

ჩადენაზე, რომელიც უმნიშვნელო ზიანს აყენებს (ან ქმნის ასეთი ზიანის საფრთხეს) სამართლით დაცულ სიკეთეს.⁵⁰

საინტერესოა ასევე უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილება, საიდანაც ირკვევა, რომ ბრალდებული მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით ფარულად დაეუფლა დაზარალებულის კუთვნილ 25 ლარად ღირებულ საფულეს, რომელშიც მოთავსებული იყო თანხა 10 ლარის ოდენობით.⁵¹ განსხვავებით პირველი ინსტანციის სასამართლოსაგან, სააპელაციო სასამართლომ მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ზიანის შეფასება არ ჩათვალა საკმარისად, რადგან ბრალდებულის განზრახვა არ იყო მხოლოდ 10 ლარის დაუფლება. მან არ იცოდა და არც შეიძლება სცოდნოდა, თუ რა თანხა ედო დაზარალებულს საფულეში. მას ამოძრავებდა სხვისი ნივთის და არა კონკრეტულად განსაზღვრული თანხის დაუფლების განზრახვა, რაც არ წარმოაჩინს ქმედებას მცირე მნიშვნელობის მქონედ. ამრიგად, გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მცირე ზიანის გამოწვევის სურვილის თავიდანვე არსებობას.⁵² აღნიშნულის მაგალითად შეიძლება, განვიხილოთ შემთხვევა უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკიდან. პირი ცნობილ იქნა დამნაშავედ მეზობლის საცხოვრებელი სახლის ეზოდან სამი ცალი ალუმინის ქვაბის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებისათვის, რომლებიც 3 ლარად ჩააბარა ბაზარში. დაუფლებული ნივთების ღირებულების გათვალისწინებით, საკასაციო პალატამ ქმედება მცირე მნიშვნელობის მქონედ შეაფასა.⁵³ როგორც საქმის გარემოებები ცხადყოფს, ბრალდებულს თავიდანვე ამოძრავებდა დაზარალებულისათვის უმნიშვნელო ზიანის მიყენების განზრახვა, რაც ქმედების მცირემნიშვნელოვნად შეფასების ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს. აღნიშნულის საპირისპიროდ, სასამართლო პრაქტიკაში ყოფილა შემთხვევა, როდესაც ავტომანქანის საბარგულიდან 5 ლიტრი ბენზინის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება სასამართლომ არ მიიჩნია მცირე მნიშვნელობის მქონედ,⁵⁴ მიუხედავად იმისა, რომ პირს სწორედ ამგვარი უმნიშვნელო ზიანის გამოწვევის განზრახვა ამოძრავებდა და მისი ქმედება სხვა მხრივ საშიშროებას არ აფუძნებდა.

ნათელია, რომ სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, თუ დამნაშავის განზრახვა მიმართული იყო დიდი მოცულობის ზიანის მიყენებისკენ, მაგრამ ეს მიზანი ვერ იქნა მიღწეული დამნაშავისაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო.⁵⁵ ზიანი მხოლოდ იმ შემთხვევაში განსაზღვრავს ქმედების მცირე მნიშვნელობას, როდესაც პირს თავიდანვე ამგვარი უმნიშვნელო ზიანის გამოწვევა ჰქონდა გამიზნული.

6.2. ქმედების ჩადენის ხერხი და საშუალება

ქმედების მცირე მნიშვნელობის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ კრიტერიუმად მისი ჩადენის ხერხი და საშუალება განიხილება, რაც, თავის მხრივ, წარმოაჩინს ქმედებაში გამოვლენილ მართლსაწინააღმდეგო ნებას. მნიშვნელოვანია გამოვლენილი ნების სიმტკიცის შეფასება. კერძოდ, როგორც

⁵⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განჩინება, საქმე № 1/ბ-165-16.

⁵¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 17 ივლისის განჩინება, საქმე № 164აპ-17.

⁵² *წერეთელი თ.*, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-4 ტ., თბ., 2010, 75.

⁵³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2005 წლის 13 იანვრის განჩინება, საქმე №386-აპ.

⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2008 წლის 24 მარტის განჩინება, საქმე №1848-აპ.

⁵⁵ *ნაჭყებია გ.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2007, 56.

დაბრკოლებები გადალახა ადამიანმა ნებელობითი მოქმედების შესრულებისას და რა შედეგები მიიღო.⁵⁶ ქმედების ჩადენის ხერხი ასევე შეიძლება დაგვეხმაროს პირის ნამდვილი განზრახვის დადგენაში.⁵⁷

ზემოთგანხილულ მაგალითში, რომელიც შეეხებოდა სწრაფი ჩარიცხვის აპარატიდან 3 ლარის ოდენობით თანხის დაუფლებას, სააპელაციო სასამართლომ განმარტა, რომ მსჯავრდებულმა წინასწარ შექმნა თანხის დაუფლებისათვის შესაბამისი პირობები. კერძოდ, გამოიყენა ქალაქის ნაჭერი და რკინის წვრილი ჩხირი. ასევე, მონეტების ჩასარიცხ ჭრილში ქალაქის ჩაჭედვის შემდეგ რამდენიმე წუთით მოშორდა იმ ადგილს, რომ მოქალაქეებს ჩაერიცხათ თანხა და მხოლოდ გარკვეული პერიოდის შემდეგ დაბრუნდა მის დასაუფლებლად. პალატის განმარტებით, ქმედება სპეციალური საგნით, წინასწარ მოფიქრებული განზრახვით არ წარმოადგენს მცირე მნიშვნელობის მქონეს.⁵⁸ ქმედების ჩადენის ხერხზე და საშუალებაზე მსჯელობისას ასევე საინტერესოა, თბილისის საქალაქო სასამართლოს განაჩენი, საიდანაც ირკვევა, რომ ბრალდებულმა ალკოჰოლური სასმელის დაუფლების მიზნით, ასფალტის ნატეხით ჩაამტვრია მალაზიის შუშა და დახლიდან დაეუფლა 15 ლარად ღირებულ 1 ბოთლ არაყს. განსახილველ საქმეში პირველი ინსტანციის სასამართლომ ქმედება შეაფასა მცირემნიშვნელოვნად იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებულს თავიდანვე არ ჰქონია უფრო დიდი ზიანის გამოწვევის განზრახვა.⁵⁹ მიუხედავად ამისა, მხედველობაში მისაღები თავად ქმედების ხასიათი, მისი განხორციელების ხერხი, რაც გამოიხატა ასფალტის ნატეხით მალაზიის მინის ჩამტვრევაში. მსგავსი ქმედება ხასიათდება მომეტებული საზოგადოებრივი საშიშროებით, რადგან პირი მზად არის სასურველი ნივთის დასაუფლებლად გადალახოს ნებისმიერი წინააღმდეგობა. ამ შემთხვევაში, ქმედების დანაშაულებრივი ხასიათის შეფასებისას, დაუფლებული ნივთის მცირე ღირებულება და უმნიშვნელო ზიანის გამოწვევის განზრახვა ირელევანტური ხდება. სხვაგვარად გადაწყვეობდა საკითხი, თუ პირს არ მოუწევდა წინააღმდეგობის გადალახვა და მალაზიის ღია ფანჯრიდან აიღებდა მისთვის სასურველ ნივთს. სწორედ ქმედების ხასიათსა და მისი ჩადენის ხერხზე, ნივთის დაუფლებამდე განხორციელებულ ქმედებებზე გაამახვილა ყურადღება სააპელაციო სასამართლომ და განმარტა, რომ ალკოჰოლური სასმელის ზემოქმედების ქვეშ პირის მიერ საცავში შეღწევა ასფალტის ნატეხით მინის ჩამტვრევის გზით და არყის დაუფლება არ წარმოადგენს მცირე მნიშვნელობის მქონე ქმედებას.⁶⁰ სააპელაციო სასამართლოს მსჯელობა გაიზიარა უზენაესმა სასამართლომაც.⁶¹ სწორედ ქმედების ხასიათი, საშიშროება, მისი ჩადენის ხერხი და პირის ურყევი მართლსაწინააღმდეგო ნება უნდა წარმოადგენდეს მცირე მნიშვნელობის მქონეს.⁶²

ზემოაღნიშნული მაგალითისაგან განსხვავებით, მცირემნიშვნელოვნად შეფასდა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით ერთი კოლოფი სიგარეტის ფარული დაუფლების მცდელობა დაზარალებულის კუთვნილი ავტომანქანიდან, რომელსაც მინები ჩანეული ჰქონდა. სასამართლოს

⁵⁶ დვალიძე ი., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013, 89-90.

⁵⁷ იქვე, 95.

⁵⁸ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განაჩენი, საქმე № 1/ზ-165-16.

⁵⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2015 წლის 18 ნოემბრის განაჩენი, საქმე № 1/4597-15.

⁶⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 22 აგვისტოს განაჩენი, საქმე № 1/ზ-66-16.

⁶¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლის სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 1 აგვისტოს განჩინება, საქმე № 154აპ-18.

⁶² საქართველოს უზენაესი სასამართლის სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 24 აპრილის განჩინება, საქმე № 844აპ-19.

განმარტებით, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა პირობადადებულია იმით, რომ მისი საფუძველი არის დანაშაული და არა ნებისმიერი გასაკიცხი ქმედება. მოცემულ შემთხვევაში, სასამართლომ შეაფასა რა საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებები, ქმედების საშიშროება, ხელყოფის ობიექტი, ხელყოფის განხორციელების სტადია, დასაუფლებელი ნივთის ღირებულება და მივიდა დასკვნამდე, რომ ბრალდებულის მიერ ჩადენილ ქმედებას არ შეუქმნია იმგვარი საფრთხე, რომლის გამო აუცილებელი იქნებოდა მისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება. შესაბამისად, ბრალდებული უდანაშაულოდ იქნა ცნობილი.⁶³ მოცემულ შემთხვევაში, სწორედ ის გარემოება, რომ ბრალდებულს პრაქტიკულად არანაირი დაბრკოლება არ გადაუღალახავს და მან ხელმისაწვდომ სივრცეში განთავსებული მცირე ღირებულების მქონე ნივთის დაუფლება სცადა, არის ის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გარემოება, რაც გამორიცხავს ქმედების საზოგადოებრივად საშიშ ხასიათს.

6.3. ქმედების ჩადენის ადგილი

ქმედების ჩადენის ადგილი დამოუკიდებლად არ განაპირობებს ქმედების მცირე მნიშვნელობას, არამედ შესაძლოა, გათვალისწინებულ იქნეს უმნიშვნელო ზიანის გამოწვევის განზრახვისა და ქმედების ხასიათის შეფასებისას. ამის მაგალითად შეიძლება განვიხილოთ საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილას უყურადღებოდ დატოვებული 15 ლარად ღირებული ჩანთის დაუფლება, რომელშიც მხოლოდ 7 ლარი და 15 ლარად ღირებული მობილური ტელეფონის დამტენი აპარატი აღმოჩნდა.⁶⁴ ნივთების დაუცველ ადგილას უყურადღებოდ დატოვების ფაქტი იძლევა იმის განჭვრეტის შესაძლებლობას, რომ ჩანთაში დიდი ოდენობის თანხა არ იქნებოდა. შესაბამისად, ბრალდებულს შესაძლოა, არ ჰქონოდა მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების განზრახვა. გარდა ამისა, დაუფლებული ნივთი ბრალდებულისთვის ადვილად ხელმისაწვდომი იყო და მას არ დასჭირვებია დამატებითი ძალისხმევა მის დასაუფლებლად. იმ შემთხვევაში, თუ პირი ქმედებას ახორციელებს დაცულ ტერიტორიაზე, იზრდება ქმედების საშიშროების ხარისხიც. მაგალითად, თუ ქურდობა განხორციელდა ბინაში, საცავში ან სადგომში უკანონო შეღწევით, მსგავსი ქმედება მცირემნიშვნელოვნად ვერ შეფასება, თუნდაც ეს განხორციელდეს უმნიშვნელო ღირებულების მქონე ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების მიზნით. დაცულ ტერიტორიაზე შეღწევა დაკავშირებულია გარკვეულ ძალისხმევასთან, პირს უწევს გარკვეული სახის წინააღმდეგობის გადალახვა სასურველი მიზნის მისაღწევად, რაც ზრდის ქმედებაში გამოვლენილი მართლსაწინააღმდეგო ნების ხარისხს. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილებიდან ირკვევა, რომ სააპელაციო სასამართლომ მცირე მნიშვნელობის ქმედებად მიიჩნია სარდაფში შეღწევა წინასწარ მომზადებული გასაღებით და დაეყრდნო იმ გარემოებას, რომ ბრალდებულმა მხოლოდ სამი ქილის დაუფლება მოასწრო,⁶⁵ რაც ზემოაღნიშნული მსჯელობის გათვალისწინებით, არ იმსახურებს მხარდაჭერას.

⁶³ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2014 წლის 21 ნოემბრის განაჩენი, საქმე № 1/5537-14.

⁶⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2005 წლის 8 თებერვლის განჩინება, საქმე № 425-1პ.

⁶⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2006 წლის 20 მარტის განჩინება, საქმე № 329-აპ.

6.4. ქმედებაში გამოვლენილი ქცევა

ქმედების მცირე მნიშვნელობის შესაფასებლად, ერთ-ერთ ფაქტორს წარმოადგენს თავად ქმედებაში გამოვლენილი ქცევის ხასიათი, მისი საშიშროების ხარისხი. ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა შემთხვევა სასამართლო პრაქტიკიდან, საიდანაც ირკვევა, რომ მთვრალ მდგომარეობაში მყოფმა ბრალდებულმა მაღაზიის გამყიდველს მოსთხოვა უფასოდ ლუდის გადაცემა, რაზეც უარის მიღების შემდეგ, განახორციელა მუქარა და მინის ჩამსხვრევის შედეგად, დაეუფლა 2 ლარად და 30 თეთრად ღირებულ ლუდს.⁶⁶ სააპელაციო სასამართლოს მიერ გამოტანილ იქნა გამამტყუნებელი განაჩენი, რაც უცვლელად დატოვა უზენაესმა სასამართლომ. განსახილველ შემთხვევაში, მიყენებული ზიანის მცირე მნიშვნელობა არ წარმოადგენს დავის საგანს, თუმცა გასათვალისწინებელია თავად ქმედების ხასიათი, მასში გამოვლენილი ქცევა. აღნიშნული მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც იგი წარმოადგენს ადამიანის თავისუფალი ნებელობითი აქტის გამოვლინების გარეგან ფორმას. საკასაციო სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა ქმედების საზოგადოებრივ საშიშროებაზე, რაც გამოიხატა ნივთის აშკარად დაუფლებაში, დაზარალებულზე ფსიქოლოგიურ ზემოქმედებასა და მუქარაში. ბრალდებულის მიერ გამოვლენილი ქცევის გათვალისწინებით, შეუძლებელია იმის მტკიცება, რომ ქმედება მცირე მნიშვნელობისაა. ასეთ დროს, რეალურად მიყენებული ზიანის ოდენობა გავლენას ვერ მოახდენს ქმედების დანაშაულად მიჩნევის საკითხზე, მიუხედავად იმისა, რომ დამნაშავის განზრახვა თავიდანვე მცირე მნიშვნელობის ზიანის გამოწვევისკენ იყო მიმართული. როდესაც ქმედებაში გამოვლენილი ქცევა საშიშროების შემცველია, მცირე მნიშვნელობის ზიანის გამოწვევის განზრახვა ირელევანტური ხდება.

6.5. ქმედების ჯგუფური ხასიათი

სსკ-ის კერძო ნაწილი არაერთ დანაშაულებრივ ქმედებასთან მიმართებით ითვალისწინებს ჯგუფურობას, როგორც დამამძიმებელ გარემოებას. ქმედების განხორციელება ორი ან მეტი ამსრულებლის მიერ ბევრად მაღალი საშიშროების შემცველია, რადგან ქმნის დანაშაულის სისრულეში მოყვანის მაღალ ალბათობას. ამასთან, პოტენციური დაზარალებულის მხრიდან მცირდება ხელყოფის ალკვეთის შესაძლებლობა. შესაბამისად, ჯგუფური ქმედების შემთხვევაში, სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის რისკი გაცილებით მაღალია. საკასაციო სასამართლო ერთ-ერთ გადანყვეტილებაში ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასებისას ყურადღებას სწორედ ქმედების ჯგუფურ ხასიათზე ამახვილებს.⁶⁷

6.6. ხელყოფის ობიექტი

ხელყოფის ობიექტი იშვიათ შემთხვევაში შესაძლოა აღმოჩნდეს ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასების ერთ-ერთი კრიტერიუმი. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში არსებულ ერთ-ერთ საქმეზე, რომელიც შეეხებოდა წარსულში ქურდობისათვის ნასამართლევი პირების მიერ მაღაზიაში 19 ლარად ღირებული ყავის ფარულად დაუფლების ფაქტს, საკასაციო პალატამ

⁶⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2005 წლის 11 ოქტომბრის განჩინება, საქმე № 339-აპ.

⁶⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 7 მარტის განაჩენი, საქმე № 556აპ-16.

ყურადღება გაამახვილა დაუფლებული ნივთის დანიშნულებაზე და განმარტა, რომ ერთი ქილა ყავა ვერ ჩაითვლება ადამიანის სასიცოცხლო პირობებისათვის აუცილებელ პროდუქტად. სწორედ ამ და სხვა გარემოებების მხედველობაში მიღებით, ქმედება არ ჩაითვალა მცირე მნიშვნელობის მქონედ.⁶⁸ გასათვალისწინებელია ასევე სახელმწიფოსათვის ამა თუ იმ სამართლებრივ სიკეთეთა დაცვის პრიორიტეტულობა. ზოგადად, ნორმის განმარტებაზე გავლენას საზოგადოების განვითარების ცვალებადობაც ახდენს.⁶⁹ მაგალითად, მართლმსაჯულების ჯეროვნად განხორციელების აღმატებული ინტერესიდან გამომდინარე, სასამართლო ხელისუფლების წინააღმდეგ მიმართული ქმედებები შესაძლოა არ შეფასდეს მცირე მნიშვნელობის მქონედ. რაც უფრო მეტია ობიექტის საზოგადოებრივი ღირებულება, დანაშაულებრივი შედეგის მით უფრო მცირე შესაძლებლობაა საკმარისი ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროების დასაბუთებისათვის.⁷⁰

6.7. ქმედების განხორციელების მოტივი

ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასებაზე შესაძლოა, გავლენა მოახდინოს დანაშაულის ჩადენის მოტივი იმ შემთხვევაში, როდესაც მოტივი თავისთავად აფუძნებს ქმედების საშიშროებას და ზრდის უმართლობის ხარისხს. მაგალითად, მცირე მნიშვნელობის მქონედ არ შეიძლება შეფასდეს დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილი ქმედება. მოტივის განსაზღვრას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ისეთ შემთხვევებში, როდესაც ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასებაზე გავლენას ახდენს ხელყოფის ობიექტი. მაგალითად, თუ მძიმე ეკონომიკური პირობების მქონე პირი დაეუფლება უმნიშვნელო რაოდენობის საკვებ პროდუქტს, მხოლოდ ადამიანის სასიცოცხლო პირობებისათვის აუცილებელი პროდუქტის დაუფლების ფაქტი ვერ იქნება გადამწყვეტი ქმედების მცირე მნიშვნელობის შესაფასებლად, თუ არ დადასტურდა, რომ ქურდობის ჩადენის განზრახვა სწორედ მძიმე ეკონომიკურმა პირობებმა განაპირობა.⁷¹

6.8. პიროვნული მახასიათებლები, წარსული ცხოვრება, ნასამართლობა

სისხლის სამართალი არის ქმედების და არა პიროვნების სამართალი.⁷² როგორც წესი, გარემოებები, რომლებიც სუბიექტის საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხს განსაზღვრავენ, მხედველობაში მიიღება პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან გათავისუფლებისას.⁷³ საზოგადოებრივი საშიშროება ქმედების ობიექტური თვისებაა და მისი არსებობა ან არარსებობა არ შეიძლება მოქმედის უარყოფით ან დადებით თვისებებზე იყოს დამოკიდებული.⁷⁴ თუმცა, შესაძლებელია, ცალკეულ შემთხვევებში, პიროვნულმა მახასიათებლებმაც იქონიოს გავლენა ქმედების მცირე მნიშვნელობის შეფასებაზე. ქმედების საშიშროებასთან ერთად, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება აგრეთვე მისი ჩამდენი პირის სოციალურ საშიშროებას.⁷⁵ შესაბამისად, გასათვალისწინებელია პირის ნასამარ-

⁶⁸ იქვე.

⁶⁹ *Bohlender M., Principles of German Criminal Law, Oxford, Portland, Oregon, 2009, 18.*

⁷⁰ *წერეთელი თ., სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-4 ტ., თბ., 2010, 78.*

⁷¹ *დვალიძე ი., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013, 83.*

⁷² *ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოც., თბ., 2013, 350.*

⁷³ *წერეთელი თ., სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-4 ტ., თბ., 2010, 78.*

⁷⁴ *გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტ., თბ., 2011, 81.*

⁷⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 1 აგვისტოს განჩინება, საქმე № 154აპ-18, მოსამართლე ნინო გვენეტაძის განსხვავებული აზრი.

თლობა.⁷⁶ ზემოთგანხილულ მაგალითში, რომელიც შეეხებოდა წარსულში ქურდობისათვის ნასამართლევი პირების მიერ 19 ლარად ღირებული ყავის დაუფლების ფაქტს, უზენაესი სასამართლო სსსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენების მიზანშეწონილობაზე მსჯელობისას მნიშვნელოვნად დაეყრდნო დამნაშავეების პიროვნებასა და მათ წარსულ ცხოვრებას, ნასამართლობას. კერძოდ, საკასაციო პალატის განმარტებით, მიუხედავად წარსულში გავრცელებული საშელავათო პირობებისა და პირობითი მსჯავრის გამოყენებისა, მსჯავრდებულებმა ვერ გამოიტანეს შესაბამისი დასკვნები, არ განიმსჭვალნენ კანონის წინაშე სათანადო პატივისცემით და კვლავ ჩაიდინეს დანაშაული დამამძიმებელ გარემოებებში,⁷⁷ რის გამოც, მათ მიერ ჩადენილი ქმედება არ ჩაითვალა მცირე მნიშვნელობის მქონედ.

7. დასკვნა

ნაშრომში განხილული საკითხები ნათლად წარმოაჩინეს სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის განმარტებისა და გამოყენების თვალსაზრისით არსებულ სირთულეებს. გამომდინარე იქედან, რომ მცირე მნიშვნელობის გამო ქმედების დანაშაულებრივი ხასიათის გამორიცხვა, ერთი მხრივ, იცავს პირს მის უფლებაში გაუმართლებელი ჩარევისაგან, ხოლო მეორე მხრივ, ემსახურება სახელმწიფო რესურსების რაციონალურად გამოყენებას, აღნიშნული ნორმის სწორ და ერთგვაროვან ინტერპრეტაციას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს სამართალშეფარდების პროცესში. როგორც არსებული პრაქტიკა ცხადყოფს, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად სწორედ ქმედების მცირე მნიშვნელობის განუსაზღვრელობა განიხილება. ამასთან, პრობლემურია სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენება მხოლოდ უმნიშვნელო ზიანზე/ზიანის საფრთხეზე მითითებით. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ მნიშვნელოვანი ზიანის/ზიანის საფრთხის არსებობა გამორიცხავს სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენების შესაძლებლობას. თუმცა მისი უმნიშვნელო ხასიათი თავისთავად არ განაპირობებს ქმედების მცირე მნიშვნელობას და არ მიუთითებს ნორმის გამოყენების აუცილებლობაზე. უმნიშვნელო ზიანი, სხვა გარემოებებთან ერთად, მხოლოდ იმ შემთხვევაში განსაზღვრავს ქმედების მცირე მნიშვნელობას, როდესაც პირს თავიდანვე ამგვარი მცირე ზიანის გამოწვევა ჰქონდა გამიზნული. სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის შედეგად, ნაშრომში გამოიკვეთა რამდენიმე მხედველობაში მისაღები გარემოება, რომლებმაც შესაძლოა გავლენა იქონიოს ქმედების მცირე მნიშვნელობის განსაზღვრაზე. კერძოდ, მხედველობაში მიიღება ქმედების ჩამდენი პირის განზრახვა ზიანის გამოწვევის მიმართ, ქმედების ჩადენის ხერხი, საშუალება, მოტივი და ადგილი, ქმედებაში გამოვლენილი ქცევის ხასიათი, მისი საშიშროების ხარისხი, ქმედების ჯგუფური ხასიათი, ხელყოფის ობიექტი, პიროვნული მახასიათებლები და წარსული ცხოვრება. თითოეული მათგანის გათვალისწინების საჭიროება დამოკიდებულია საქმის ინდივიდუალურ გარემოებებზე. ამასთან, მნიშვნელოვანია მათი ერთობლიობაში, კომპლექსურად, ერთიან კონტექსტში და არა იზოლირებულად შეფასება. ქმედების მცირე მნიშვნელობის განსაზღვრად მხედველობაში მისაღები გარემოებების იდენტიფიცირება და მათი შინაარსის ანალიზი მეტ ობიექტურობას სძენს მცირე მნიშვნელობის ცნებას და ამცირებს განუსაზღვრელობის პრობლემას, რაც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს ნორმის ერთგვაროვან განმარტებასა და გამოყენებას და ემსახურება სამართლებრივი უსაფრთხოების პრინციპის მოთხოვნების შესრულებას.

⁷⁶ გორაძე გ. (რედ.), საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2015, 337.

⁷⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 7 მარტის განაჩენი, საქმე № 556აპ-16.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, სსმ, 41(48), 13/08/1999.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, სსმ, 31, 03/11/2009.
3. „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის №181 ბრძანება, სსმ, 130, 11/10/2010.
4. *გამყრელიძე ო.*, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტ., თბ., 2013, 111.
5. *გამყრელიძე ო.*, სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტ., თბ., 2011, 66, 81.
6. *გორაძე გ. (რედ.)*, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2015, 337, 346.
7. *დვალაძე ი.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013, 83, 89, 90.
8. *თოდუა ნ.*, ქმედების კრიმინალიზაცია-დეკრიმინალიზაციის საკითხები საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, *თოდუა ნ. (რედ.)*, თბ., 2016, 105.
9. *თუმანიშვილი, გ.*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 70-71.
10. *მჭედლიშვილი-ჭედრიხი ქ.*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი II, დანაშაულის გამოვლენის ცალკეული ფორმები (დანაშაულის მომზადება და მცდელობა, თანამონაწილეობა დანაშაულში, კონკურენცია), თბ., 2011, 26-27.
11. *ნაჭყებია გ.*, დანაშაულის ცნება, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, *ნაჭყებია გ., თოდუა ნ. (რედ.)*, მე-2 გამოც., თბ., 2016, 105.
12. *ნაჭყებია გ.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 111.
13. *ნაჭყებია გ.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2007, 56.
14. *სურგულაძე ლ.*, სისხლის სამართალი (დანაშაული), თბ., 1997, 48.
15. *ტურავა მ.*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, წიგნი I, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, 58, 61, 62.
16. *ტურავა მ.*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოც., თბ., 2013, 17, 72, 350.
17. *შალიკაშვილი მ., მიქნაძე გ., ხასია მ.*, სასჯელალსრულების სამართალი, თბ., 2014, 34.
18. *შალიკაშვილი მ.*, კრიმინოლოგია, მე-3 გამოც., თბ., 2017, 207.
19. *შალიკაშვილი მ.*, კრიმინოლოგია, მე-2 გამოც., თბ., 2011, 254.
20. *წერეთელი თ.*, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-4 ტ., თბ., 2010, 62, 75, 78.
21. *წერეთელი თ.*, სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტ., თბ., 2007, 49-50.
22. *ხუბუა გ.*, სამართლის თეორია, თბ., 2004, 111.
23. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 30 ნოემბრის № 1/13/732 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გივი შანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-46.
24. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 13 თებერვლის № 1/1/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-37.
25. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის № 3/1/512 გადაწყვეტილება საქმეზე „დანიის მოქალაქე ჰეიკე ქონკვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-60.
26. საქართველოს უზენაესი სასამართლის სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 24 აპრილის განჩინება, საქმე № 844აპ-19.
27. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 1 აგვისტოს განჩინება, საქმე № 154აპ-18.
28. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 22 თებერვლის განჩინება, საქმე № 510აპ-17.
29. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 17 ივლისის განჩინება, საქმე № 164აპ-17.
30. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 7 მარტის განაჩენი, საქმე № 556აპ-16.

31. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 22 აგვისტოს განაჩენი, საქმე № 1/ზ-66-16.
32. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განაჩენი, საქმე № 1/ზ-165-16.
33. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2015 წლის 30 დეკემბრის განაჩენი, საქმე № 1/5598-15.
34. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2015 წლის 18 ნოემბრის განაჩენი, საქმე № 1/4597-15.
35. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2014 წლის 21 ნოემბრის განაჩენი, საქმე № 1/5537-14.
36. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2009 წლის 16 მარტის განაჩენი, საქმე № 867აპ.
37. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2008 წლის 24 მარტის განჩინება, საქმე № 1848-აპ.
38. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2006 წლის 20 მარტის განჩინება, საქმე № 329-აპ.
39. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2005 წლის 11 ოქტომბრის განჩინება, საქმე № 339-აპ.
40. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2005 წლის 8 თებერვლის განჩინება, საქმე № 425-1პ.
41. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2005 წლის 13 იანვრის განჩინება, საქმე № 386-აპ.
42. *Ashworth A., Horder J., Criminalization, Principles of Criminal Law, 7th ed., Oxford University Press, 2013, 6 of 22*
43. *Bohlander M., Principles of German Criminal Law, Oxford, Portland, Oregon, 2009, 18.*
44. *Feinberg J., The Moral Limits of the Criminal Law, Vol. 3: Harm to Self, Oxford University Press, 1989, 54.*
45. *Husak D., Applying Ultima Ratio: A Skeptical Assessment, Ohio State Journal of Criminal Law, Vol. 2, № 2, 2005, 536.*
46. *Melander S., Ultima Ratio in European Criminal Law, Onati Sicio-Legal Series, Vol. 3, №1, 2013, 49.*
47. *Mill J. S., On Liberty, Utilitarianism and Other Essays, Philp M., Rosen F. (eds.), Oxford University Press, Oxford, 2015, 106.*
48. *Nils J., Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio), Ohio State Journal of Criminal Law, Vol. 2, № 2, 2005, 527.*
49. *Ohlin J. D., Criminal Law: Doctrine, Application, and Practice, New York, 2016, 22.*
50. *Petersen Th. S., Why Criminalize? New Perspectives on Normative Principles of Criminalization, Roskilde, 2020, 17.*
51. *Simester S. P., Hirsch Von A., Crimes, Harms and Wrongs, On the Principles of Criminalization, Oxford, Portland, Oregon, 2011, 44-47.*
52. *Tadros V., Wrongdoing and Motivation, in: Philosophical Foundations of Criminal Law, Duff R. A., Green S. P. (Eds.), Oxford University Press, Oxford, 207.*
53. *Wilson W., Criminal Law, 6th ed., Pearson Education Limited, 2017, 36.*